

A VIRÁGSZEDÉS LÉLEKTANA

*A vasilincset eltépni könnyebb, mint a virágkoszorút
(Abbé Constant)*

Ha majd életem végén a Halál Angyala elé jutok, azt hiszem, lázadás nélkül fogom tudni követni az ismeretlenbe. Elmulasztottál valamit? Azt válaszolom: Nem hiszem. De ha majd így szól: Sajnálsz itt hagyni valamit? Azt fogom mondani: A virágokat. Szívesen és könnyen lemondok arról, ami a földön él, de a virágok, a virágok!

Az Angyal azt mondja: Meglátod, a képek világánál az értelem világa gazdagabb. Ott majd belülről fogsz látni. Olyan ez, mint mikor mély meditációban elmerülsz. A földtől elszakadva nincs más tapasztalatod, mint az anyagtalan zsidongás; boldogan és felszabadultan a határtalanságban lebegsz. A szerelem nagy pillanataiban, amikor a külső és a belső világ között a fal leomlik, és nem tudod többé, hol a kint és hol a bent, a test lélekké válik és a lélek testté; a vallás nagy pillanataiban, amikor az itt és a túlhan közt a fal leomlik, és nem tudod többé, hol az itt és hol a túlhan; olyan állapotban fogsz élni, amelyben az önmagadról való külön tudatod megszűnik, és a szellemek Isten felé vezető fokait éled át, hogy végül elérj Hozzá, s akkor a célhoz elérkezel.

Én pedig: Szent Angyal! Még életemben részesültem abban a kegyelemben, hogy a lét törvényeinek önként engedelmeskedni tudjak. Alázattal mentem magamtól és nem kellett sem kényszeríteni, sem ráncigálni. Most is megyek, mert kell, mert örülök, hogy tudok engedelmeskedni, s mert tudom, hogy a világ, amelybe lépek, az előbbinél magasabb. Semmi se fáj. Szívemben béke van. De a virágok, a virágok!

Még félig gyermek voltam. Emlékszem a helyre, domb tövén, a hűvös völgy bejáratán, romba dőlt ház mellett a falon ültem, előttem az árnyékos helyen rózsaszín árvacsalán. Kicsiny koromban barátaimmal megegyeztünk, hogy az árvacsalánok a magyar katonák, a sárga gyermekláncok az ellenség. A gyermekláncot, ahol értük, irtottuk, de egyetlen árvacsalánt sem volt szabad bántani. Most, ahogy ott a falon ültem, erre gondoltam, s arra, hogy: mennyi honvédkatona, egész zászlóaljra való, táborba szállt, vagy talán ütközetre készül és a gyermekláncok csapatát hátulról megkerüli. Diadalmuknak örültem és győzelmet kívántam nekik.

Ugyanakkor, tizennyolc éves lehettem, különös dolog jutott eszembe. Miért szakítja le az ember a virágot és miért díszíti fel magát vele? Mi az a rejtélyes kényszer, hogy márciusban a patak mellé hóvirágot szedni mentünk, májusban gyöngyvirágot az erdőbe, júniusban pipacsot és búzavirágot a szántóföldek közé? Miért örülnek a leányok, ha virágot adok nekik? Miért vannak otthon vázák a szobában, s miért van bennük tavasszal orgona, ősszel krizantém? Eddig jutottam. Akkor elhatároztam, hogy gondolkozni fogok rajta, s csak akkor nyugszom, ha a titok nyitját megtalálom. Meg fogom írni a virágszedés lélektanát.

Akkor persze még sejtelmem sem volt a lélektanról, csak azt értettem, hogy a virágot a lélek szedi. Miért? Ma sem tudom. Nyilván valami rokonság van közöttük. Minél inkább lélek valaki, annál inkább virág. A nő. Különösen a leány. A gyermek. Főként a kisbaba. Női nevek: Ibolya, Rózsa, Viola, Piroska, de férfivirág is van: Nárcisz.

Azóta huszonöt év telt el, s ha eszembe jutott a kőfalon tett fogadalmam, éreztem, hogy tartozást kell egyszer lerónom.

A legelső, amiről beszélni kell, a virág neve. A virágnevek a nyelvek legszebb szavai. Magyarban éppen úgy, mint az angolban, franciában, vagy latinban. Sok délutánt és estét töltöttem el, különösen télen, a kályha mellett, azzal, hogy a szótárakból előkerestem a virágneveket és gyönyörködtem bennük. Sokszor önkényes képeket fűztem hozzájuk, néha egész történeteket találtam ki.

Csak egyet mondok el. Tavasszal egyszer, árnyékos, védett helyen, szakadék északi oldalán, fehér virágot találtam. Bár diákkoromban, s azóta is, szerettem növényhatározóval csavarogni, ezt a virágot nem ismertem. Gyöngyviráglevelek között nőtt, levele bolyhos volt, öt, hat, sőt hét puha, bársonyos fehér szirma között sárga porzóbóbita. Illata? Hogy is mondjam? Fűszeres és illanó, gyengéd, egy kicsit lilomszerű, de enyhébb és édesebb, finom, üde, és mintha nem is lenne anyagi. Fehér kökörcsin volt, németül Alpenrose, latinul anemona. Magamban Fehér Anemonának hívtam. Tudok egy helyet, ahol szobányi téren seregestől nő. Május közepén a helyet meglátogatom, s ebben a látogatásban alig van valami földi. Lehajolok föléjük s az az érzésem van, ha tizenhét éves koromban találkoztam volna azzal a leánnyal, akivel egész életemben mindig találkozni szerettem volna, s a leány, még félig gyermek, szöke, bőre, mint az anemona szirma, fehér, hozzám beszélt volna, ajkáról ez az illat áradt volna. Szerelem, vallás, szépség, lélek együtt, mint a teljesülhetetlen vágy megvalósulása.

Ez az illat s ez a név akkor mindjárt, s azóta mindig Léthét juttatta az eszembe, a feledés vizét. Valami kapcsolatot éreztem az anemona neve, illata, fehérsége és a felejtés között: a boldogság, hogy van ital, amely hűvös varázsával minden emlékemet lemossa, s újra kezdek élni, mintha most születtem volna először.

Ősszel ismét arra jártam és különös, fehér gyapotba burkolt, egészen apró szemecskéket találtam. Olyan volt, mint a petéből kikelt apró és nyüzsgő kukacsereg, vagy még inkább a Fehér Anemona termése. Határtalan gyengédség, tűnődtem, hogy a virág gyermekeit ilyen könnyű, meleg, puha fehér pólyába takarja, ha télen a földbe kerülnek, ne fázzanak.

Ha azt kérdezné valaki tőlem, kivel akarok élni, azt felelném: a Fehér Anemona-leánnyal. Ha ránéznék, rajta kívül mindent elfelejtenék, a Léthé bóbájos, hűvös vize nézne szeméből, érintése bársonyos lenne, s úgy kellene vigyázni reá, mint a fehér bársony szíromra. Jung azt a nőt, akit a férfi születésétől fogva szívében hord és akit tulajdonképpen és örök szerelemmel szeret, Animának hívja. Anima és Anemona. Lélekvirág. Boldogságvirág. A halhatatlan szűz virága.

Most azt kérdezem: meg tudom állni, hogy ne szakítsam le? Nem. És van ebben valami, ami magától értetődik. Tudom, hogy helytelen, ha az ember állatot öl és megeszi. Helytelen, ha fát kivág, épít belőle, vagy eltüzel. Helytelen, ha élőlényeket létüktől megfoszt, csak azért, hogy jóllakjon, vagy kényelemben éljen. Csak egyetlen kivétel van: a virágszedés. Nem helytelen, ha letépek, hazaviszem, vázába teszem és félóránként megnézem, hogy milyen gyönyörű.

Egészen természetes, hogy az ember a virágot letépi, koszorút fon belőle, gomblyukába vagy kalapja mellé tűzi. Miért? Nem tudom. Az ilyen egészen egyszerű tényben, hogy az ember virágot tép, van a legtöbb titok. Gyermekek gondtalanul szakítják, leányok bolondulnak érte, kirándulók nagy csokrokat szednek, a kertekből bokrétaikat vágják, s mindez így a lehető legnagyobb rendben van és így kell lennie. A virág is élőlény, s a virágszedés ölés. De szabad. Senki sem állja meg, hogy ne szedjen ibolyát az erdő szélén áprilisban.

Olyan misztérium ez, amely előtt tehetetlenül állok és értetlen csodálkozással nézem. Könyvemben, amit szabadban olvasok, mindig virág van. Délen szívesen szakítom le a mirtuszt, a rozmaringot, a kicsiny lila sóvirágot, vagy a füge falevelet, a repkényt. Idehaza csaknem minden virágot, ami elém akad és kedvem van letépní. Régebben herbáriumom is volt, de elhagytam, mert ez inkább csak múzeum. Jegyzetfüzetemben most is állandóan hordok magammal néhány szál levendulát. A múlt ősszel szedtem, néha előveszem, eldörzsölöm és illatával nem tudok betelni.

Van úgy, hogy az egyetlen mód az ember érintetlenségét megóvni, ha feladja. Az egyetlen mód arra, hogy tovább is ártatlan maradjon, ha bünt követ el. Az egyetlen mód életben maradni, ha meghal. Ez a vallás, a szerelem, a művészet misztériuma. És a virágszedésé.

Minden férfi átélte, hogy a leányt, akit szeretett, menyasszony korában bóbájos, meleg, drága teremtsnek látta, s aztán a házasság alatt kitűnt, hogy tele van a házsártos, komisz, uralomra

vágyó, kegyetlen, közönséges lélek hibáival. De ha nem is élte át, biztosan át fogja élni, mert ez a tapasztalat a férfi sorsának el nem engedhető, szükségszerű állomása. A menyasszony egyetlen méltó jelzője: a virágos.

Ezért kell őt virággal elhalmozni, s ezért igaz, hogy a vőlegény kedveséhez virág nélkül nem mehet. A férfi azt hiszi, hogy virágot vesz feleségül. De nem. Azt a felfogást, hogy a nő és a virág rokon, sajnos, le kell rombolni, mert nem igaz. Különös, hogy a nőben levő hamis, hazug, gyarló, bosszantó, leverő és kiábrándító tulajdonságok eredete és gyökere nem az önzés.

Úgy értem: ha ezekkel a tulajdonságokkal saját létét tartaná fenn és magát velük, akár a férfival szemben is megvédené, akkor még lehetne virág. Mert nem áltatom magam, a növény sorsa sem eszményi, hanem keményen önző, mert sok, egészen vad és nehéz, kíméletet nem ismerő feladatot kell megoldania. Elég a gyökerek munkájára gondolni: nem játék, ahogyan táplálkozik. Nem eszményi küzdelem az, amit a helyért, és a fényért folytatnia kell. De rendben van: saját létének fenntartása igazolja, hogy ébernek és önzőnek kell lennie. A nőnél azok a tulajdonságok, amelyek az embert felbőszítik, lehangolják, összetörik, s végül az élet második legnagyobb szépségétől megfosztják, nem a nő természetes létfenntartó ösztönéből következnek. Itt van a legnagyobb különbség a nő és a virág között. A nő ezért nem virág. A merő önzésből fakadó rossz mindig megbocsátható és megbocsátandó. Mert ebben mindnyájan egyenlőek vagyunk és nem vethetünk egymás szemére semmit. A nőben levő gonosz, pusztító és ördögi, ami éppen olyan aljas és közönséges lehet, mint amilyen szépséges és elbájoló a nő, az teljesen indokolatlan, értelmetlen, a természetes sorshoz nem tartozó, független gonosz. Nem énjében levő szükségszerűség ez, hanem a lényén kívül levő rossz Hatalmak szolgálata. Nem azt mondom, hogy másképpen lehetne, hanem azt, hogy így van.

Ennél megrendítőbb tapasztalatot egész életem folyamán egyet se tettem. Nem is egyszerre és hirtelen ébredtem rá. Daimónom megkímélt tőle, mert tudta, hogy nem lettem volna képes elviselni. Hiszen a nő számomra, mint az egészen természetes és ahogy ezt minden férfi azonnal megérti, sajátmagamnál végtelenül fontosabb volt. Lassan, egész évek során keresztül, minden esztendőben csak egy cseppet. Úgy kellett végre megtennem ezt a belátást, akkor, amikor arra, hogy kibírjam, már volt bennem elég erő és fölény.

A valóságos nő pótlására, mint mondják, a férfi lelkében kifejlődött az igazi. Animának hívják a férfi női lelkét, azt a nőt, akit magában hord, talán mint megszámlálhatatlan előbbi életek során kialakult lényt, mint mondom, nem a valóságosat, hanem az igazit. Sokan tapasztalatilag is igazolták, hogy így van. A magam részéről az ilyesmire nem sokat adok, mert idegenkedem mindennemű fogalomtól, amelyet tapasztalatilag állapítottak meg. Lehet, hogy az Anima a valóságos nővel szemben fejlődött ki, hogy a férfit a tökéletes összeomlástól megmentse és az igazi nőről való képet benne életben és épségben tartsa.

Shelley azt mondja: Néhányan valaha Antigonét szerettük, s ezért kevés a földi asszony.

Rilke véleménye más: szerinte a belső lélek-leányt meg kell hódítani, s ő az, akibe beleszeretni s vele élni a férfiélet igazi feladata.

Több vélemény van, több tanítás. Most ez a kettő elég.

Azt, ami itt nyugszik, nem tekintem problémának. Nem is kívánom megoldani. Egyébként is, megoldási szándék hasonló esetekben szerénytelenség lenne. Amiről beszélni kívánok, a nő és a virág kapcsolata.

Biztosan emlékeznek arra a képre, hogy a fiatal nőnek virágot hoznak, s a következő történik: a nő a csokrot szíve fölé, a keblére szorítja, óvatosan, hogy a báj feltételeinek megfeleljen és tökéletes illúziót keltsen. Arcát féloldalt a virágok közé süllyeszti, az illatot szívja és mosolyog. Életben is látták legalább kétszázszor, fényképen még többször. Ez a nő úgynevezett kollektív mozdulata. Soha még nem láttam, hogy másként történt volna, mint ahogy nem láttam macskát kétféleképpen mosakodni. Mindenütt ugyanaz a csaknem rosszhiszemű és kirakatba tett báj, ugyanaz a mosoly, az arcnak a virágokban való ugyanolyan

elsüllyesztése s ugyanaz a hamis meghatottság, hogy a virágtól el van ragadtatva. Úgy akarja feltüntetni, hogy ő az igazi leány, az, aki a férfiben él, a virág, akinek a valóságos nő csak elrontott alakja.

Ha szép nőt látok és mindig újra megbűvölten nézem, mert a szép nő ellen örökre védtelen maradok, bármilyen elragadó és tündöklően szép legyen is, már látom, hogy hol van benne az irigység, a bosszú és a méreg. Bübája már nem téveszt meg.

Nem virág. Bármennyire szeretném. Bármennyire szeretné. Rám mosolyog, de tudom, hogy e mosoly titka a ressentiment. Ebbe a gondolatba már nem fogok beleöregedni. Ezen kívül is van elég, amibe úgylis kell.

Nem vagyok Dante Gabriel Rossetti álláspontján, akinek a nőről nagyon rossz véleménye volt s csaknem vallásos tiszteletben részesítette, mert, úgymond: el kellett aljasodnia, hogy szépségét megmentse. "Néha úgy látszol, hogy nem vagy te magad, hanem értelme mindannak, ami: van." És azt sem hiszem, hogy a nő éppen úgy, mint a virág, Kali istennő, Magna Mater színes ruhája, Maja tarka varázslata. Nők jól tudják azt, hogy hiába selyem, bársony, ékszer, hajviselet, pirosító, fehéritő, feketítő, mosoly, hiába az egész bolondító farsang, hiába és hiába. A nőnek az árulást csak azért kell megbocsátani - azon kívül, hogy minden ellenünk elkövetett rosszat meg kell bocsátani -, mert bár a férfit árulja el, de akinek sorsát ezzel tulajdonképpen megrontja, az ő saját maga. A férfi megússza. A nő belebukik, belecsúnyul, belevénül. Éppen abban bukik el, amiért árulást követett el: a szépségében.

Szabályként ki lehet mondani: ha valaki másnak hazudik, árt, mást megrövidít, megcsal, lehet, hogy az illetőt, akit megcsalt, valóban az élet kincsétől fosztja meg. Nem bizonyos. De számítani lehet rá. Az azonban holtbiztos, hogy a hazugsággal önmagát hazudja el, a megrövidítéssel önmagát rövidíti meg, a csalással önmagát csalja meg. Ez feltétlenül így van, és ez alól kivétel nincs. A más elárulása önmagamra visszaüt, s az esetleg elkerülheti, én magam soha. Aki másra kardot fog, nem biztos, hogy azt leszúrja, de önmaga biztosan kard által fog elveszni. Erre mérget lehet venni.

Még meg kell említenem. A virágnak valami kapcsolata van a halottakkal. Ezért kell, hogy a temető kert legyen. Minden virág vonatkozásban áll a halállal, de főként a letépett virág, a csokor és a koszorú. Milyen sajátságos, ugye?

Csokrot kap a menyasszony és a halott. Vajon ki hal meg, amikor az esküvőt tartják, és hogyan van az, hogy a halál olyan, mint a nász? Schuler, aki erről biztosan sokat gondolkozott, de örök kár, hogy olyan sajnálatosan keveset írt, azt mondja: a növény a nyílt lét szimbóluma. Nyílt lét? Mi az? Olyan lét, amely az élet látható határain túlterjed. Elsősorban átterjed az élet előtti és utáni létre, a születés előttre és a halál utánra, olyan lét ez, amelynek az élet határa nem határ, nyílt, előre és hátra, fel és le. Ez persze csak olyan embereknek szól, akik tudják, hogy a halál nem megsemmisülés.

A növény két világban él és kettőt köt össze: a föld alatti, azt, ahol a halottak vannak, ahol az anyag van és a föld feletti, ahol a lelkek vannak s ahol a szellem van. Ezért a növényi lét nyílt, olyan, mint a híd vagy a kapu, nyitva kifelé és befelé, felfelé és lefelé. Nyíltabb, mint az emberé, aki a földtől már elvált és a földalatti sötétség felé tehetetlen. A virág, mint a növény szellemi szerve, lélekszimbólum. A sötét rész, a gyökér, a halottaké, akiknek teste lent van; a virág, a világos rész, a halottaké, akiknek lelke fent van.

Amikor az ember a sírra virágot tesz, áldozatot mutat be. És: "az ember minden esetben azt áldozza, aminek az áldozatot bemutatja". A virágot áldozni annyi, mint a virágot áldozni és a virágnak áldozni. A léleknek. A lélek feláldozza magát a léleknek. Lelkem érintkezésbe lép a halottak lelkével. Ez a menyasszony és a halott rokonsága. Mind a ketten a nyílt lét szimbólumai, akiken keresztül a lét szabadon jár onnan ide s innen oda, mint a hídon, akik itt vannak, de túl is vannak, akiknek léte az élet határán átnyúlik, s akik életüket az örök földöntúli forrásból merítik, mert lelkek.

Ahol az élet kitágul és átlép a merő földi jellegén, ott mindig virágossá válik. Így válik virágossá a természet tavasszal, amikor túllép a határon, amelyet az anyag tele vont neki. Így a halott és a menyasszony. A mezőn virágot szedni túlvilági foglalkozás, realitásfölötti és veszélyesen nyugtalan. A lélek önmagát szakítja le és megnyílik a világ felé, ahol nincs határ. Önmagát fonja koszorúba. A koszorú, a csokor pedig a korona, az aura, a nap, a megdicsőülés, a lélek visszaérkezése az elíziumi boldog mezőkre, a paradicsomba, ahol újra virággá válik.

Az előbbihez még egyszer visszatérve, az ember most már jobban érti, hogy a menyasszony, akinek a férfi virágot hoz, miért jelenti a nászt, a nyílt létet, ahol a férfi nővé lesz, a nő férfivá, s így nem áll meg a határnál, amelyet a természet szabott, olyan kerek, körszerű, mint a világ, mint a nap, mint a koszorú, együtt van élet és halál, férfi és nő, ahogy a szerelemben együtt van az öröklét: a születés, az élet, a meghalás, és újjászületés. A virág az egyetlen jel, ami ezt a nyílt létet jelenti és jelentheti, s amikor a nő a virágot elfogadja, a neki bemutatott áldozatra a kezét kinyújtja, így szól: Nyíljunk ki egymás felé és kössünk össze minden létet egymásban. Milyen különös, hogy az emberi nász csak azt nyitja meg, ami lent van. Ezért bújik elő aztán a szörnyeteg. A szörnyeteg nem egyéb, mint a gyökér, amely csak gyökér, semmi egyéb, a sötétben él, nem hajt virágot és nincs is rajta virág.

Három évig olyan kerti házban laktam, ahol ablakom alatt jázminbokor nőtt, s a szomszéd kertben olajfa. Május végén, amikor a jázmin és az olaj virágzott, mintegy két héten át, a nyitott ablakon szüntelen dőlt a jázmin és az olaj illata. Néhány napig bódultam, az illattól a szó szoros értelmében mámorosan élveztem a halottak párolgását, a túlvilágról áradó lét ézbontó erejét. Különösen hajnalban, a legnagyobb csend idején, egy és három között volt ez az áradat olyan lenyűgözően erős, hogy az ablakba ültem és átengedtem magam a képeknek, amiket ez az ittas állapot idézett.

Ligetekben jártam, félálomban, ahol fehér labdarózsabokrok álltak, s a tövükben piros pünkösdi rózsák nyíltak. Majd a mezőkön sétáltam: pipacs, margaréta és búzavirág nyílt a széles lapályon.

Aztán kristályos patakok mellett lépkedtem, a földet nem is érintve, nárcisz nőtt a tisztásokon. Felettem virágzó meggy- és almafák ágai hajladoztak.

A virágzásnak ebben az esztelen pompájában végigszálltam a föld fölött és láttam a sok százezer kicsiny gyermek, állat, bogár, madár, hal és kétéltő születését, mintha a földbe alulról egyszerre, számtalan helyet fúrtak volna és azon keresztül a sötétségből a fényre nyüzsögtek volna elő. Minden hely, minden mód, minden alkalom elég jó volt ahhoz, hogy kibújjanak, szégyentelenül ártatlanul, mohón és életéhesen, ahogy a forrás a föld alól buzog. A sötét létnek ez a mérhetetlen fényvágya, s a földnek ez a leküzdhetetlen lélekvágya olyanná tette a földet, mintha felhabzana, s a homályból az élőlények meg nem számlálható faja, lénye bugyborékolna elő.

A virágot a lélek szedi. A virág az egyetlen kép a földön, amiben a lélek önmagára ismer. Gyökerem a sötétben van, s a fény felé nőök. S amikor virágot szedek, csokorba vagy koszorúba, gomblyukamra tűzöm vagy a kalapomra, magamat felvirágozom, annyi vagyok, mint a virág. Az illat, a szín segít abban, hogy átéljem e misztérium érthetetlen varázsát. Mert a léleknek van illata, s Hérakleitosz azt mondja: az anyagtalan lelkek a túlvilágon illatukról ismerik meg egymást - hai pszüchai oszmóntai kat' Haidén.

Hogy a virág lénye mi, nem tudom és nem fogom megtudni talán soha. De amikor virágot szedek, tudom, hogy virággá változom és ez olyan, mintha lelkem felszívná testemet, anyagtalan illattá és szépséggé válnék, mint az Anima, s ezt gomblyukamba tűzött, egyetlen szál kicsiny ibolya is idézi. Virágot szedni annyi, mint virágozni; s ez annyi, mint átmenni egy kapun az ismeretlenbe.

Amikor a virágot leszakítom, átmegyek a misztikus hídon. Hová? Nem tudom. De tudom, hogy megmagyarázhatatlan gyönyörűségben részesülök s a lét eddig titkos irányába megnyílok.